Ana-Maria TRANTESCU
Universitatea din Craiova

PROBLEME TERMINOLOGICE ÎN DEFINIREA UNITĂȚILOR FRAZEOLOGICE ÎN ROMÂNĂ ŞI ENGLEZĂ. O PERSPECTIVĂ CONTRASTIVĂ

1. Introducere

În procesul comunicării, vorbitorii recurg la îmbinări de cuvinte, vorbirea umană constând în sintagme (Iordan, 1975:209). Dintre aceste îmbinări, adevărate inovații lingvistice – inițial produse individuale spontane – cele care au satisfăcut unele necesități de expresie şi s-au conformat sistemului limbii s-au generalizat, pătrunzând în circuitul limbii comune. Există două tipuri majore de îmbinări de cuvinte: **îmbinările libere de cuvinte** şi **îmbinările stabile de cuvinte.**

Florica Dimitrescu (1958:30) defineşte **îmbinările libere** ca "asocieri de două sau mai multe cuvinte, în care fiecare element îşi păstrează autonomia semantică". Aceste îmbinări (*a trage un pumn, a semăna porumb, a duce cu maşina; to fill the sink* ('a umple chiuveta'); *to bite the apple* ('a muşca mărul'), *to cut a tree* ('a tăia un copac') etc.) aparțin vorbirii, au un caracter temporar. Îmbinările libere iau naştere în procesul comunicării, iar componentele lor pot intra oricând în alte combinații: *a trage un fir, a semăna grâu, a duce cu trăsura; to fill the sack* ('a umple sacul'), *to bite the pear* ('a muşca para'), *to cut the ice* ('a tăia gheața'). În opoziție cu acestea, **îmbinările stabile de cuvinte** sunt asocieri de cuvinte care şi-au pierdut complet sau aproape complet independența semantică şi gramaticală şi care, strâns unite, alcătuiesc grupuri lexicale cu sens nou. Secvențe ca: *a trage un perdaf, a semăna zâzanie, a i se urca la cap, a lua în balon; to fill the bill* ('a fi potrivit pentru ceva'), *to bite the dust* ('a muşca țărâna'), *to cut a feather* ('a tăia firul în patru'), *to lose one's head* ('a-şi pierde capul') au caracter permanent în limbă, sunt impuse de uzaj, fiind simțite de vorbitori ca unități distincte, care denumesc – **cele scurte** – o singură noțiune, au o singură funcție gramaticală sau transmit o informație gramaticală. **Îmbinările lungi** transmit judecăți de valoare. La început toate aceste îmbinări de cuvinte au fost libere.

Constanța Avădanei (2000:9) arată că există şi situații când caracterul de îmbinare liberă sau stabilă este conferit de context, acesta putând determina în cazul **îmbinărilor scurte**, al **perifrazelor** (pentru română), **idiomurilor lexemice** (pentru engleză), sensul unitar sau neunitar al îmbinării. Cu timpul, anumite îmbinări libere capătă stabilitate, tinzând să intre în categoria îmbinărilor stabile (structura îmbinărilor libere este similară cu cea a îmbinărilor stabile, unele putând echivala cu o parte de vorbire şi pot avea echivalent un cuvânt simplu - *a turna beton* = *a betona*).

2. Colocațiile

Termenul **colocație** (**collocation**) a intrat în circulație în anii 50 ai secolului trecut, fiind impus de lingvistul englez John Rupert Firth, cel mai important reprezentant al contextualismului. Fenomenul, însă, a fost observat şi tratat cu mult înainte de lingvistica tradițională. De exemplu, lingvistica franceză introduce termenii de *serie frazeologică* sau *grupare uzuală*. Aceştia se referă la unitățile frazeologice caracterizate printr-o afinitate evidentă între componente. Este, aşadar, vorba de secvențe de cuvinte relativ stabile care formează sintagme mai mult sau mai puțin fixate şi care sunt supuse unor restricții ce nu pot

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

fi găsite prin studiul gramaticii de către o persoană care nu vorbeşte limba respectivă ca limbă maternă. De aceea colocaţiile ocupă un loc extrem de important în însuşirea unei limbi străine.

Colocaţiile se găsesc pe un continuum care se întinde de la îmbinări de cuvinte uzuale (co-ocurenţe) până la expresii idiomatice (Iliescu, 2006). Deoarece e foarte greu de definit ce se înţelege prin îmbinări de cuvinte uzuale, e foarte potrivită expresia folosită de Firth: "mutual expectancy" (Lengert, 2001:819). Cu alte cuvinte, pronunţarea unui termen ne face să aşteptăm în continuare apariţia unui termen anume.

Colocaţiile fac parte din norma limbii, în sensul coşerian, şi nu din sistemul limbii. La nivelul sistemului, restricţiile lexicale caracteristice colocaţiilor sunt în general abolite. (Iliescu, 2006)

Colocaţiile sunt formate din două componente: o *bază* (*colocat, centru*) şi un *colocator* (modificator semantic, dependent, al bazei). Colocatul este elementul de bază autonom semantic care rămâne neschimbat, spre deosebire de colocator care îşi află valoarea semantică doar în contextul colocaţional.

Posibilitatea schimbării colocatorului este considerată un criteriu pentru delimitarea colocaţiilor faţă de alte grupuri de cuvinte. Un criteriu important de definire este faptul că sensul colocaţiilor nu este global, ca cel al expresiilor idiomatice, ci rămâne componenţial (Lengert, 2001:819). Colocaţiile tipice sunt cele în care legătura dintre sensul bazei şi al colocatorului nu mai este vizibilă, deci unde această legătură pare arbitrară.

Un alt criteriu după care pot fi caracterizate colocaţiile este numărul lexemelor care se pot combina cu baza. Cu cât numărul lor este mai mare, legătura dintre cele două părţi (baza şi colocatorul) este mai slabă, şi invers. Astfel, coeziunea *frică îngrozitoare, nebună, nemaipomenită*, e mai slabă decât în *a fi îndrăgostit lulea*, sau *până peste urechi*. Cu alte cuvinte, deviaţia sinonimică slăbeşte gradul de coeziune al colocaţiei.

Un criteriu la care s-a renunţat este frecvenţa. Într-adevăr, acest factor important pentru constituirea colocaţiilor, poate deveni secundar după lexicalizarea ei. O colocaţie poate continua să trăiască, chiar dacă frecvenţa ei scade considerabil, ca de exemplu în cazul *holtei înrăit* (Iliescu, 2006).

Bogata bibliografie cu privire la tema colocaţiilor s-a ocupat până acum în special de probleme teoretice, cum ar fi delimitarea secvenţelor sintactice libere de cele legate (expresiile idiomatice şi proverbele) şi de criteriile care permit o asemenea delimitare.

Spre deosebire de aceste preocupări, M. Iliescu în "Kollokationen in den romanischen Sprachen" (2006), aruncă o privire orientativă asupra colocaţiilor unor limbi romanice (franceza, italiana, spaniola şi în special româna) pentru a vedea în linii mari ce asemănări şi deosebiri caracterizează aceste limbi din punctul de vedere al colocaţiilor. Cercetării îi este adăugată şi germana, ca reprezentantă a unei limbi neromanice.

Autoarea clasifică colocaţiile romanice în **divergente** şi **convergente**.

Cele mai multe colocaţii **divergente** sunt vechi şi lexicalizate de multă vreme, altele fac parte din limbajul curent, familiar şi expresiv.

*Colocaţiile **convergente*** sunt de două categorii. Ele se găsesc, fie într-un registru înalt sau specializat, fie aparţin limbii curente la nivel interromanic, sau chiar intereuropene. Uneori originea lor se găseşte chiar în latină. E vorba de adjective şi de verbe folosite deja în latină cu sens figurat. De cele mai multe ori, baza colocaţiei este un substantiv abstract schimbat prin derivaţie sinonimică.

Explicaţia existenţei colocaţiilor convergente interromanice şi intereuropene nu e greu de găsit. Ele aparţin lumii globalizate, moderne.

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

Mai greu de explicat sunt colocaţiile convergente care aparţin unui registru mai înalt, continuând de multe ori sensuri figurate şi figuri de stil. Deoarece originea lor nu poate fi găsită în limba moştenită (colocaţia e prezentă şi în germană), nici în inovaţii paralele cu caracter abstract, singurul izvor posibil este numai cultura comună a popoarelor europene, cultură care se sprijină pe opere literare cunoscute şi în mare parte pe textul Bibliei latine şi pe traducerea lor în limbile europene (Iliescu, 2006).

Colocaţiile convergente, în special cele care aparţin unui stil ridicat, se datoresc unui izvor literar-cultural-biblic comun. Gradul lor de coeziune e relativ slab datorită derivaţiilor sinonimice posibile. Pe continuumul dintre co-ocurenţe şi expresii idiomatice ele se apropie de ocurenţe.

Colocaţiile divergente, consideră autoarea, se apropie de expresiile idiomatice. Gradul lor de coeziune e ridicat. Ele sunt creaţii ale fiecărei limbi în parte, sursa lor fiind atât limba vorbită, uzuală, cât şi limbajul tehnic, special, în sens larg.

În Europa Unită şi în lumea aflată într-un continuu proces de globalizare, colocaţiile vor arăta o tendinţă tot mai accentuată spre convergenţă.

3. Probleme terminologice

Îmbinările stabile de cuvinte sunt grupuri stabile de două sau mai multe cuvinte care transmit o singură informaţie semantică, gramaticală şi/sau stilistică. Particularităţile semantice şi formale le fac să contrasteze cu **îmbinările libere** şi permit să fie identificate de vorbitori. Limba conţine un remarcabil izvor de îmbinări stabile de cuvinte reproduse întocmai de utilizatori. Sunt incluse o mare diversitate de tipuri: **cuvinte compuse** (*mamă-mare - grand mother*), **expresii** (*a se spăla pe mâini de ceva - to wash one's hands of*), **locuţiuni** (*a-şi veni în simţiri - to came to one's senses*), **proverbe** (*cine se scoală de dimineaţă departe ajunge - the early bird catches the worm*), **zicale** (*drumul spre iad este pavat cu intenţii bune - the road to hell is paved with good intentions*), **clişee** (*ţară în curs de dezvoltare - developing country*), **citate celebre** (*Un lucru frumos este o veşnică încântare - A thing of beauty is a joy for ever* - John Keats, *Endymion*), **eufemisme** (*a pleca dintre noi - to pass away*), **aforisme** etc. (Avădanei, 2000:6)

Îmbinările stabile de cuvinte au fost studiate şi clasificate de specialişti români, englezi şi americani care, pentru a le denumi, au recurs la o pluralitate de termeni. Se observă o confuzie terminologică în definirea şi delimitarea acestor termeni.

Constanţa Avădanei subcategorizează îmbinările stabile de cuvinte în **îmbinări de dimensiuni reduse** (*a-şi da aere*), **scurte** sau **perifraze** (termen preluat de la Corneliu Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, 1979, p. 23), care conţin sau nu un indice de predicaţie, şi **îmbinări de dimensiuni mari, lungi** (*bate fierul cât e cald - strike while the iron is hot*) care conţin obligatoriu unul sau mai mulţi indici de predicaţie. Aceste îmbinări prezintă o serie de caracteristici comune care vizează: structura formală, sensul unitar, topica principial fixă, funcţia sintactică şi/sau expresivă.

Din pluralitatea de termeni utilizaţi în bibliografia românească şi cea de limbă engleză pentru a denumi conceptul de îmbinare stabilă de cuvinte, se observă că unii termeni sunt utilizaţi numai în română (**idiotism, expresie perifrastică, expresie/locuţiune proverbială, izolare, perifrază**), sau cu precădere în limba română (**locuţiune**), alţii numai în limba engleză (**phrase, idiom, idiom lexemic, idiom proverbial, tournure, idiom frazeologic, phrasal verb**), iar o serie de termeni sunt întrebuinţaţi atât în română cât şi în engleză (**compus, expresie, expresie idiomatică, sintagmă, formulă, clişeu, unitate frazeologică, proverb, zicală, frazeologie** etc.). Se observă că în ambele limbi, în limbajul natural, nu toţi termenii utilizaţi vizează aceleaşi particularităţi ale îmbinărilor stabile de cuvinte.

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

Considerăm necesară o prezentare a principalilor termeni de metalimbaj aparţinând frazeologiei, prezentare ce se bazează pe studiul Constanţei Avădanei intitulat *Construcţii idiomatice în limbile română şi engleză* (2000). Prezentăm în cele ce urmează aceşti termeni cu accepţiile conferite de autorii studiilor lingvistice dedicate secvenţelor stabile de cuvinte.

Lazăr Şăineanu (1887, 1900) înţelege prin **idiotism** îmbinările fixe de cuvinte constituite din două sau mai multe cuvinte (*doar nu dau tătarii, a ajunge cuţitul la os*), dar şi structurile monolexicale (poartă 'împărăţie'). Aceste realităţi lingvistice, foarte expresive, sunt numite şi **locuţiuni** sau **expresii idiomatice.** Accepţia conferită de Al. Philippide termenului **idiotism** în *Principii de istoria limbii* (1984), este aceea de grup stabil de cuvinte constituit din mai multe elemente lingvistice: îmbinări bimembre sau îmbinări conţinând unul sau doi indici de predicaţie (*a-şi găsi Bacăul, ce-i frumos, poartă ponos,* având caracter specific "idiotisme populare" (*piatră-seacă*) sau "idiotisme dialectale". Înţelesul lor nu se lasă descifrat din "analiza cuvintelor componente": *a-şi aprinde paie în cap*. Termenul **idiotism** este considerat sinonim cu **izolare**. I. Iordan (1975:20) defineşte idiotismul ca "formulă fixă" frecvent şi îndelung utilizată, cu aspect formal şi sens ce nu pot fi modificate (*talger cu două feţe*). S. Dumistrăcel (1980) îl utilizează ca sinonim (învechit) cu **izolare** şi **expresie idiomatică** (*a lua la vale*).

L. Şăineanu întrebuinţează denumirea **locuţiune** pentru îmbinări expresive de cuvinte, proprii limbii române (*cât te-ai freca la ochi*), dar şi împrumutate. În paralel cu **locuţiunea** sunt folosiţi termenii **expresie idiomatică** şi **idiotism**. S. Puşcariu în *Limba română* (1940) numeşte **locuţiuni** grupurile fixe de cuvinte - majoritatea specifice limbii române, unele întâlnite şi la alte popoare (*a făgădui marea cu sarea*) variind în mărime de la două - trei cuvinte (*de-a fir a păr*), la propoziţii şi fraze (*bate şaua să priceapă iapa*). **Locuţiune** este frecvent substituit cu **expresie** cu care este considerat sinonim. I. Iordan întrebuinţează alternativ **locuţiune, expresie, izolare, formulă, sintagmă** etc., pentru a se referi la formaţiuni sintactice care au luat naştere prin izolare (1975: 280). Al. Andriescu (1977) are în vedere construcţiile sintactice stabile, particulare limbii române (de factură populară) atunci când vorbeşte despre **locuţiuni** sau **expresii idiomatice**. Florica Dimitrescu (*Locuţiunile verbale în limba română,* 1958) defineşte locuţiunea drept "ansamblu de cuvinte mai mult sau mai puţin sudat, cu un înţeles unitar determinat, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire". În *Limba română contemporană* (1978:336), I. Iordan şi Vl. Robu subliniază sinonimia dintre **locuţiune** şi **expresie** (*a băga în boale, cât vezi cu ochii*). L. P. Smith (1925) utilizează termenul **locuţiune** ca sinonim cu **idiom** pentru a face referiri la grupurile stabile de cuvinte proprii unei limbi (*to put on airs - a-şi da aere*).

Cum am mai amintit, L. Şăineanu utilizează denumirea **expresie idiomatică** pentru **locuţiune** şi **idiotism**, prin urmare cu sensul de îmbinare constantă de termeni "ilustrativă" pentru limba română (*a se face luntre şi punte*). Prin **expresie idiomatică**, Al. Andriescu înţelege "toate construcţiile particulare limbii noastre" care au sens unitar, fiind astfel dificil de analizat în părţi componente, sub raport semantic (*a da sfară în ţară*). Alternativ sunt utilizate denumirile **locuţiune** şi **expresie.** Iordan şi Robu (1978) vorbesc de "îmbinări frazeologice stabile" cu formă fixă şi sens nededus din sensurile componentelor, care "din punct de vedere gramatical sunt, cele mai multe, locuţiuni". S. Dumistrăcel defineşte **expresiile idiomatice** drept "grupuri solidare de cuvinte", proprii unei limbi, caracterizate prin componenţă diversă: o propoziţie (*până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii*), o frază (*râde vârşa de baltă şi-i putrezeşte coada, unde nu-i cap, vai de picioare*), două cuvinte (*cal de poştă*), majoritatea conţinând un verb. Pentru Th. Hristea (1984) **expresiile idiomatice** sunt îmbinări constante de cuvinte simţite ca "distincte", având sens figurat şi care, ca structură externă,

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

nu se deosebesc de locuțiuni şi expresii (*a bate apa-n piuă, a spăla putina*). L. P. Smith desemnează prin **expresie idiomatică** grupurile lexicale fixe, de dimensiuni variabile, care au sens indivizibil (*to lose one's head - a-şi pierde capul*). Termenul este considerat sinonim cu **idiom, expression/phrase.** Cowie şi Mackin (ODCIE, I:XXVIII) utilizează alături de **idiom, expression/phrase**, denumirea **expresie idiomatică** pentru a desemna grupuri stabile de cuvinte, cu structură formală diversă şi sens unitar (*to bring up* – 'a educa', *to get to the bottom of* – 'a-i da de capăt'). McGee-Wood (1986) utilizează **expresie idiomatică** ca sinonim cu **idiom** pentru a se referi la expresiile stabile care au sens suplimentar, diferit de sensul individual al formativelor (*to take the bull by the horns* 'a apuca taurul de coarne').

Sinonime cu **expresie** sunt **locuțiune** şi **expresie idiomatică**. Fl. Dimitrescu (1958) afirmă că **expresiile** sunt grupuri de cuvinte care formează "lexical un tot", nu şi gramatical, caracterizate prin variabilitate, expresivitate şi "noutatea ansamblului" (*prinde orbul, scoate-i ochii.).* Th. Hristea (1984) înțelege prin **expresie**, un grup lexical constant, cu sens unitar, generator de efecte stilistice (*a-şi pune pofta-n cui*), care altfel nu se deosebeşte de **locuțiune**.

L. P. Smith (1925) foloseşte **expression** (**expresie)** cu accepția de grup constant de cuvinte, care exprimă o singură noțiune (*heat and soul* – 'cu trup şi suflet'). Termenul este considerat sinonim cu **idiom** şi **expresie idiomatică**. Weinreich (1969) foloseşte termenul "expresii complexe" constituite din cel puțin două elemente, care au "înțeles idiomatic" diferit de cel literal. Makkai desemnează prin **expresie**, ca şi prin **idiom**, îmbinările lexicale cu dimensiuni diverse şi sens nou, aparținând întregului grup (*like a breeze* – 'uşor'). La fel, Cowie şi Mackin (ODCIE I) utilizează termenul **expresie** pentru ansambluri lexical sudate, cu înțeles independent de suma componentelor (*to come into being* – 'a lua ființă'). Ca sinonime sunt folosite **idiom**, **expresie idiomatică**, **formulă**, **phrase.** Meyer (1975) foloseşte **expresie verbală** pentru a denumi o îmbinare constituită din verb şi particulă adverbială sau prepoziție (*to shoot up* – 'a teroriza').

Autorii români şi de limbă engleză desemnează prin **proverb** combinații de cuvinte specifice unei limbi sau unui grup de limbi. Din punct de vedere al structurii formale, **proverbele** au dimensiunile unor propoziții sau fraze a căror formă nu suportă modificări: *cine se amestecă în tărâțe îl mănâncă porcii; găina bătrână face zama bună; he laughs best who laughs last - cine râde la urmă, râde mai bine*. Multe dintre îmbinările fixe de dimensiuni mari numite **izolări**, **idiotisme**, **expresii**, **expresii idiomatice**, **formule** sunt de fapt proverbe, motiv pentru care autorii şi utilizează aceşti termeni ca înlocuitori pentru **proverb**. Uneori, în studiile de specialitate apar pentru **proverb** termeni ca **zicală** sau **zicătoare**.

Iorgu Iordan (1975:18) utilizează denumirea **sintagmă** cu sensul de "grup sau combinație de cuvinte", alternativ cu **formulă, idiotism, locuțiune, expresie,** pentru a se referi la ansambluri lexicale caracterizate prin formă fixă şi sens unitar. S. Dumistrăcel (1980:125) discută **sintagmele** (sinonime cu **expresiile idiomatice**) în opoziție cu termenii sintetici, remarcând că acestea se supun fenomenului de etimologie populară.

Clişeul ca expresie stereotipă. Dimensiunile clişeelor sunt variate: *blue blood* (*sânge albastru*), *armed to the teeth* (*înarmat până-n dinți*, *revenons à nos moutons*, *sic transit gloria mundi*. Autorul include **idiomul** în **clişeu**, considerând că **idiomurile** larg cunoscute devin **clişee**. Deşi prin utilizarea abuzivă unele clişee şi-au pierdut forța expresivă, multe au valori subiective mari. Smith (1925) consideră şi el, **clişeele** idiomuri arhicunoscute, îmbinări stabile de dimensiuni variate, care realizează funcții expresive şi de comunicare diverse.

Idiomul este astfel definit în *Dicționarul Oxford* (1989): "o formă de expresie, construcție gramaticală, îmbinare etc. specifică unei limbi, o particularitate a frazeologiei consacrată de uzul unei limbi şi având adesea altă semnificație decât cea gramaticală şi logică". *Longman*

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

Idioms Dictionary (1998) dă termenului următoarea definiție: "o secvență de cuvinte care are un sens diferit de sensul cuvintelor componente luate separate". Sweet (1982) numeşte idiom un grup de cuvinte al cărui sens nu poate fi dedus din sensurile cuvintelor care-l compun (*to kick the bucket* 'a muri'). L. P. Smith (1925) consideră **idiom** orice îmbinare fixă, impusă de uzaj, cu înțeles independent de înțelesurile componentelor (*to speak like a book - a vorbi ca din carte*). Pentru Smith, **idiomul** e sinonim cu **expresie, expresie idiomatică, locuțiune**. Autorul specifică că idiomul are sensul francezului *idiotism*. Pentru Hockett (1958) **idiomurile** sunt "forme gramaticale" cu structuri formale extrem de diverse, de la **idiomuri** "monolexicale" la îmbinări de dimensiunea unei propoziții sau fraze (*too many cooks spoil the broth - copilul cu prea multe moaşe moare nemoşit*). Katz şi Postal (1963) definesc **idiomul** ca îmbinare de cuvinte familiară, cu grad mare de coeziune, al cărei sens nu este "funcție compozițională" a sensurilor constituenților (*to put the cat among the canaries*). Healey (1968) consideră **idiomurile** îmbinări constante de termeni, cu formă fixă şi "sens necompozițional". În paralel, autorul utilizează termenul **expresie**. În *Problems in the Analysis of Idioms* (1969), Weinreich defineşte idiomul ca grup lexical stabil (minimum două cuvinte) al cărui sens este conferit de valorile semantice şi structura sintactică a componentelor (*red herring* 'tertip'). Considerând **unitatea frazeologică** inclusă în idiom, autorul foloseşte, alternativ, şi termenul **expresie**. Fraser (1970) plasează **idiomurile** - ansambluri stabile de cuvinte - pe diferite trepte de coeziune (*to stew in one's own juice* 'a fierbe în suc propriu'). Şi Fraser întrebuințează termenul **idiom** ca sinonim cu **expresie**. Makkai (1972) întrebuințează termenul **idiom** pentru grupuri lexicale cu sens diferit de înțelesul literal al constituenților şi dimensiuni variabile - de la un cuvânt (*broke* – 'lefter') la o frază (*don't count your chickens before they're hatched*). Makkai consideră **idiomul** sinonim cu **expresia, phrase** şi **expresia idiomatică**. Autorul foloseşte şi termenul **idiom lexemic** pentru a trimite la îmbinările lexicale fixe de dimensiuni scurte, care pot fi identificate cu părți de vorbire (*hammer and tongs* (adverb) 'aprig'), precum şi denumirea de **idiom proverbial** pentru a se referi la zicale, proverbe, citate celebre etc. (*to carry coals to Newcastle - a vinde castraveți la grădinar*, *to be or not to be*). Aceeaşi semnificație conferă **idiomului** şi Cowie şi Mackin: grupuri invariabile de cuvinte cu structură formală diversă şi sens special (ODCIE II:XII) (*to trip the light fantastic* 'a dansa'); *to bring up* 'a educa'; *White House* - Casa Albă; *Give him an inch and he'll take an el - îi dai un deget şi-ți ia mâna toată*. **Idiomurile** de dimensiuni mari (zicale, proverbe etc.) au rol în comunicare şi sunt numite **idiomuri funcționale** (*can the leopard change his spots? - Lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba*. Alături de **idiom** sunt întrebuințate denumirile **expresie** şi **expresie idiomatică, phrase**. Mc Gee Wood, deşi utilizează termeni ca **expresie, phrase, expresie idiomatică, formulă** alternativ cu **idiom**, precizează că pot fi numite **idiomuri** doar îmbinările constante 'necompoziționale' ca sens şi 'neproductive' ca formă.

Phrase (Makkai, 1972; *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English*, vol. I, Meyer, 1975; Wood, 1986) este utilizat în majoritatea studiilor citate în paralel cu **expression**, ca sinonim cu **idiom, expresie idiomatică** de dimensiuni mici; se referă la grupurile de cuvinte simțite ca distincte şi care reprezintă o unitate la nivel semantic (uneori şi gramatical): *white elephant* ('cadou nedorit'), *to take off* ('a decola'). Grupurile sunt expresive şi au formă fixă.

Cowie şi Mackin (ODCIE, I) definesc îmbinarea numită **phrasal verb** ca o **expresie/idiom** constituită din verb cu prepoziție sau particulă adverbială, sau verb cu prepoziție şi particulă (*to put up with* 'a tolera'). Acest tip de idiom, tipic anglo-saxon, are un sens propriu şi un echivalent sintetic *to step up* = increase; *take up* = continue.

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

Sensul îmbinării nu este sugerat de sensurile cuvintelor componente. Meyer insistă asupra contribuției semantice a celui de-al doilea element la producerea unui concept verbal nou (*shoot up* 'a teroriza'; *shoot out* 'a înmuguri').

Adam Makkai (1972) numeşte **tournures** sau **idiomuri frazeologice** îmbinările expresive de dimensiuni mari (minimum trei cuvinte), care nu-şi găsesc uşor corespondent într-o parte de vorbire (*to be caught between the devil and the deep blue sea - a fi între ciocan şi nicovală*). Aceste grupuri se caracterizează prin formă fixă şi sens unitar.

Puşcariu (1940) desemnează prin **frazeologie** ansambluri lexicale cu caracter constant şi sens unitar (**expresii**, **locuțiuni**, **locuțiuni proverbiale** etc.). Fl. Dimitrescu consideră **frazeologia** un ansamblu de **locuțiuni**, **expresii**, **citate**, **proverbe** etc. Th. Hristea (1984) defineşte **frazeologia** ca "ansamblul sau totalitatea **unităților frazeologice** dintr-o limbă dată" - compartiment aflat la interferența dintre vocabular şi sintaxă. Pentru Makkai (1972), **frazeologia** cuprinde totalitatea idiomurilor dintr-o limbă, specifice şi calchiate. Sunt incluse aici şi **idiomurile culturale**, al căror sens poate fi descifrat numai dacă se unesc istoria şi civilizația poporului respectiv. Acelaşi sens îl are termenul **frazeologie** şi la Cowie şi Mackin (ODCIE, I): "totalitatea îmbinărilor fixe dintr-o limbă dată, indiferent de dimensiuni".

Importantă este însă folosirea termenului pentru denumirea acelei (sub)-discipline lingvistice al cărui obiect îl constituie analiza diferitelor aspecte ale unităților frazeologice (Lengert, 2001:802).

Dicționarul de ştiințe ale limbii (A. Bidu-Vrânceanu et al., 2001) dă ambele accepții ale termenului:

1. Disciplină lingvistică în curs de constituire care se ocupă cu studiul unităților frazeologice dintr-o limbă sau dintr-un grup de limbi (apariția şi originea acestora, uzul în comunicarea curentă ori în stilurile/limbajele specializate, familiile frazeologice, rolul unităților frazeologice în modernizarea limbii literare).
2. Ansamblul unităților frazeologice dintr-o limbă dată.

Prin **unitate frazeologică**, Th. Hristea (1984) defineşte "îmbinările constante de cuvinte", constituite din minimum două cuvinte, cu înțeles unitar, vechime şi frecvență mare (*a se face luntre şi punte*).

Dicționarul de ştiințe ale limbii (2001) defineşte astfel unitatea frazeologică: "combinație stabilă de două sau mai multe cuvinte, având sens unitar şi referent unic; unitățile frazeologice pot avea valoare substantivală (*copil din flori*, *lună de miere*, *țap ispăşitor*), adjectivală (*într-o ureche* – 'țicnit', *în doi peri* – 'neclar, echivoc', *tobă de carte* – 'învățat, savant') sau verbală (*a-şi lumea-n cap* – 'a pleca', *a-şi tăia funia de sub picioare* – 'a-şi reduce şansele, a-şi face un deserviciu'). Spre deosebire de alăturarea liberă de cuvinte, **unitatea frazeologică** este receptată de vorbitor drept o entitate existentă ca atare în limbă, întrucâtva apropiată de catacreză, cu care are de obicei în comun un oarecare grad de expresivitate, ceea ce explică şi uzul acestor îmbinări în contexte dotate cu intenție/funcție stilistică (pur afective sau diferențiate funcțional)".

Weinreich (1969) utilizează acest termen pentru "orice expresie în care cel puțin un component este polisemic şi în care selectarea unui subsens este determinată de contextul verbal". Denumirea este sinonimă cu **expresie, locuțiune, idiom**, autorul considerând **unitatea frazeologică** inclusă în **idiom**.

Lengert (2001) arată că problema de bază în definirea unităților frazeologice constă în delimitarea lor de cuvintele compuse şi de alte îmbinări sintactice libere.

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

După această expunere a principalilor termeni din metalimbajul frazeologiei, se impun câteva concluzii privind accepția şi eventual corespondența acestor termeni în studiile de specialitate româneşti şi de limbă engleză.

Se observă, astfel, că termenul **expresie idiomatică/ idiomatic phrase/ expression** denumeşte în opinia tuturor specialiştilor, români şi de limbă engleză, îmbinări fixe de cuvinte care prezintă caracteristici similare sau identice cu îmbinările de cuvinte numite **idiotisme, izolări** şi, parțial, cu **expresiile** şi **locuțiunile**. Unii specialişti apreciază că din punctul de vedere al structurii formale, **expresiile idiomatice** nu se deosebesc prin nimic de **locuțiuni**, specificându-se şi faptul că multe **expresii idiomatice** au în componența lor un verb (*a da sfară în țară*); *to lose one's head* 'a-şi pierde capul'; *to rise sb's spirits* 'a ridica moralul cuiva'. Ordinea elementelor alcătuitoare este invariabilă.

Termenul **expresie** este considerat de mulți specialişti sinonim cu **locuțiune, izolare, idiotism, expresie idiomatică, formulă, sintagmă**. În engleză, **expresie** (**expression**) este sinonim cu **idiom** şi **phrase.** Sunt autori care fac referiri directe la gradul de coeziune dintre componentele **expresiilor** şi comportamentul lor gramatical. Ei consideră **expresiile** sinonime cu **locuțiunile**, care au corespondent o parte de vorbire: *a-i fi teamă* - verb; *like a breeze* - adverb. Topica **expresiilor** este invariabilă.

Termenul **idiom** desemnează ansambluri fixe de cuvinte, specifice limbii engleze. Structura formală a idiomului variază de la două cuvinte (*White House* – 'Casa Albă') la o propoziție sau frază (*give him an inch and he'll take an ell*). Există şi opinia că **idiomul** poate fi exprimat şi printr-un cuvânt noțional (*broke* 'lefter'). Nu se poate modifica formal idiomul fără a se pierde sensul idiomatic, adică sensul nou, suplimentar al grupului, care nu reprezintă suma sensurilor termenilor componenți. Se înregistrează şi opinii conform cărora **idiomurile** scurte pot avea un echivalent sintetic şi pot corespunde unei părți de vorbire (*to kick the bucket* are valoare de verb). Spre deosebire de acestea, **idiomurile lungi**, numite şi **funcționale** sau **proverbiale** îndeplinesc funcții de comunicare diverse; idiomurile lungi nu au sens unitar. Toate **idiomurile** au formă fixă şi funcție subiectivă. Ca sinonime, în literatura de specialitate se înregistrează: **phrase** (pentru **idiomurile** scurte), **expression, idiomatic expression, tournure, proverbial/functional idiom**.

În bibliografia românească termenul **idiom** are altă accepție: "termen generic folosit pentru a desemna orice tip de varietate lingvistică, fără a preciza dacă aceasta reprezintă o limbă, un dialect, subdialect, grai etc." (*Dicționarul de ştiințe ale limbii*, 2001)

Phrase denumeşte grupuri constante de cuvinte, asemenea termenului **expression** pe care, de multe ori, îl substituie. **Expression** şi **idiom** se întâlnesc în paralel.

Din analiza întreprinsă rezultă că în privința terminologiei nu există un punct de vedere care să fie acceptat de majoritatea specialiştilor. După cum se observă, pentru a defini conceptul de **îmbinare stabilă de cuvinte** se utilizează, în literatura de specialitate, următoarele denumiri: **idiotism, locuțiune, expresie idiomatică, expresie, proverb, expresie/locuțiune proverbială, zicală, compus, sintagmă, formulă, perifrază, clişeu, idiom, phrase, phrasal verb, tournure, frazeologie, izolare, unitate frazeologică, idiom lexemic/ funcțional/ proverbial/ frazeologic**. Având, în general, aceleaşi accepții, termenii se folosesc ca sinonime la autori diferiți sau chiar la acelaşi autor, nu puține fiind cazurile când un specialist utilizează doi, trei sau chiar patru dintre aceşti termeni pentru a desemna aceeaşi realitate lingvistică. Astfel, termenii **expresie, locuțiune, expresie perifrastică** sau **idiomatică** sunt în bibliografia românească considerați, de multe ori, sinonimi.

Mulți dintre termenii folosiți în literatura română de specialitate pentru conceptul de **îmbinare stabilă de cuvinte** sunt întrebuințați şi în lingvistica de limbă engleză (britanică şi

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

americană). În limba engleză, în ultima perioadă, termenul **idiom** (desemnând combinațiile constante de cuvinte, specifice limbii engleze, caracterizate prin diversitatea structurii interne, înțeles unitar – cu excepția idiomurilor de tipul frazei – şi funcție subiectivă) s-a impus.

Considerăm că pentru **îmbinările scurte** termenii: **expresie, expresie idiomatică, construcție idiomatică** şi **perifrază** în limba română şi **idiom, idiom lexemic, expresie, expresie idiomatică** şi **construcție idiomatică** în engleză, sunt cei mai potriviți.

4. Criterii formale şi funcționale în definirea idiomurilor. Câteva repere din bibliografia de limbă engleză

În *Idiom Structure in English* (1972 :122), Adam Makkai consideră următoarele criterii hotărâtoare pentru caracterizarea idiomurilor: 1. idiomul este o îmbinare de cel puțin două cuvinte; 2. sensul unui idiom nu poate fi dedus din părțile sale componente, acestea fiind golite de sensurile lor obişnuite ; 3. idiomurile au un potențial ridicat de "dezinformare", ceea ce înseamnă că elementele lor sunt polisemantice şi de aceea pot fi greşit interpretate ; 4. idiomurile sunt expresii convenționale care inițial au fost expresii ad-hoc (spontane).

Primul criteriu este foarte clar, deoarece este unanim acceptat că pentru a fi idiomatică, o unitate lexicală trebuie să fie formată din cel puțin două lexeme. Al doilea criteriu este discutabil, deoarece unele idiomuri sunt mai transparente decât altele. De exemplu, expresia *to have a good head on one's shoulders* e considerată idiomatică datorită sensului figurat, capul simbolizând inteligența, înțelepciunea. Totuşi, deoarece oamenii conceptualizează capul ca "sediu" al inteligenței şi rațiunii, ei pot interpreta parțial idiomul înțelegând sensul unuia dintre elementale sale. Există deci numeroase idiomuri al căror sens poate fi parțial dedus din sensul părților componente.

Al treilea criteriu ridică problema contextului în interpretarea şi înțelegerea idiomurilor. Adesea este imposibil să deducem sensul unei expresii în afara contextului său imediat. Cacciari şi Tabosi, pe baza mai multor experimente, au ajuns la concluzia că idiomurile sunt mai întâi înțelese literal, până la găsirea cuvântului cheie şi că această înțelegere este facilitată de context (1988:678-9).

În ceea ce priveşte ultimul criteriu, acesta se referă la faptul că multe expresii literare au fost folosite de atâtea ori în anumite situații încât au devenit convenționale, idiomatice şi într-un anumit grad "înghețate" din punct de vedere sintactic. De exemplu, idiomul *to kick the bucket* 'a muri' poate suferi anumite transformări (*John kicked the bucket* – unde verbul este pus la trecut, fără ca idiomul să-şi piardă sensul), dar nu este complet flexibil (nu putem spune *The bucket was kicked* deoarece idiomul ar suna ciudat la forma pasivă).

Weinreich (1969:226) stabileşte trăsăturile specifice ale expresiilor idiomatice şi acceptă ca idiomuri doar expresiile constituite din mai multe cuvinte care au corespondenți literali. Autorul dă următoarea definiție pentru idiom : "o unitate frazeologică care implică cel puțin doi constituenți polisemantici, în cadrul căreia există o selecție contextuală reciprocă a subsensurilor" .

În cartea *Idiomatics and Phraseology of Czech*, 1982, F. Éermák distinge între *phraseme* şi *idiom*, arătând că *frazemul* e mai transparent decât *idiomul*. Criteriile de bază stabilite de Éermák pentru definirea idiomurilor sunt: 1. convenționalitate ; 2. fixare paradigmatică ; 3. fixare sintagmatică ; 4. un mare număr de restricții de transformare ; 5. idiomurile sunt combinații unice de cuvinte.

Din punct de vedere formal, capacitatea combinatorie a idiomurilor nu este identică cu cea a altor forme lingvistice, iar din punct de vedere semantic autorul consideră că sensul

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

total al unui idiom nu poate fi dedus din sensul părților sale componente. De aceeaşi părere este şi Nunberg (1994 :495).

Cowie et al. (1975, 1983) şi Fernando (1996) şi-au focalizat cercetările pe funcția idiomurilor în discurs şi pe implicațiile acesteia.

În volumul I (1975) al dicționarului lor, Cowie et al. includ în rândul idiomurilor verbe cu particulă adverbială (*phrasal verbs*), verbe cu prepoziție şi verbe cu particulă şi prepoziție : *to step up, to look after, to look up to*.

Autorii dicționarului susțin şi ei opinia comună, conform căreia sensul figurat al unui idiom nu poate fi dedus din sensul elementelor alcătuitoare.

Funcția pe care idiomurile o au în comunicare a fost evidențiată de Chitra Fernando în *Idioms and Idiomaticity* (1996). Autoarea arată că în trecut analizele construcțiilor idiomatice s-au centrat, în principal, pe aspectul lor lexico-gramatical, pe formă, neglijându-se faptul că idiomurile sunt prezențe permanente în limbajul nostru cotidian. Frazeologisme sunt, în opinia autoarei, nu doar idiomurile şi colocațiile, dar şi alte secvențe lexico-gramaticale convenționale mai pregnante în fragmente mai lungi de text.

Pornind de la această definiție şi de la funcțiile limbii descrise de Halliday, Fernando împarte idiomurile în trei clase *: pure idioms* (*to spill the beans*) ; *semi-idioms* (*to drop names*) şi *literal-idioms* (*on foot*).

5. Concluzii

Trecerea în revistă a termenilor propuşi în literatura de specialitate (românească şi englezească) pentru a desemna ceea ce am numit în mod convențional **îmbinare stabilă de cuvinte**, a relevat lipsa unei unități de vederi în această privință şi dificultatea segmentării continuumului terminologic.

Colocațiile se găsesc pe un continuum care se întinde de la îmbinări de cuvinte uzuale (co-ocurențe) până la expresii idiomatice. Definiția colocației nu este nici ea precisă : secvențe de cuvinte relativ stabile care formează sintagme mai mult sau mai puțin fixate. Am putea adăuga, totuşi, un criteriu mai clar de definire : sensul colocațiilor nu este global, ca cel al expresiilor idiomatice, ci rămâne compozițional.

Denumirile conferite acestor grupuri stabile de cuvinte sunt numeroase, numărul lor impresionant, iar fenomenul de suprapunere a termenilor poate fi justificat pe de o parte de bogăția şi marea varietate a materialului faptic, iar pe de altă parte de inexistența unor criterii ferme de incluziune într-o categorie sau alta. Astfel, în absența unei terminologii adecvate şi unitare, s-a ajuns adesea la utilizarea arbitrară a uneia sau alteia dintre denumiri pentru una şi aceeaşi realitate lingvistică sau pentru realități lingvistice diferite, fie de către acelaşi autor, fie de către autori diferiți.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Andriescu, Alexandru (1977). *Stil şi limbaj*, Iaşi: Junimea.

Avadanei, C. (2000). *Constructii idiomatice în limbile româna si engleză*. Iasi: Editura Universitatii 'Alexandru Ioan Cuza".

Cacciari, Cristina, Tabossi, Patrizia (1988). "The Comprehension of Idioms", în Journal of Memory and Language, Vol. 27, pp. 668-683.

Cacciari, Cristina, Tabossi, Patrizia (eds.) (1993). *Idioms : Processing, Structure and Interpretation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers

Dimitrescu, Florica (1958). *Locuțiunile verbale în limba română*, Bucureşti: Editura Academiei R.P.R.

Dimitriu, Corneliu (1979). *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*. Iaşi: Editura Junimea

Dumistrăcel, Stelian (1980). *Cuvinte. Metafore. Expresii*. Bucureşti: Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

Èermák, F. (1982). *Idiomatics and Phraseology of Czech*. Prague: Univerzita Karlova.

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)

Fernando, Chitra (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press.
Fraser, Bruce (1970). "Idioms within a Transformational Grammar" in Foundations of Language, vol. VI, USA, pp. 22-24.
Gibbs, R. W., Nayak, N. P. (1991). "Why Idioms Mean What They Do". Journal of Experimental Psychology, vol.120, pp. 93-95.
Healey, Alan (1968). "English Idioms" în KIVUNG, 1, nr. 2, pp. 71-108
Hockett, Charles (1958). *A Course in Modern Linguistics*. New York.
Hristea, Theodor (1984). *Sinteze de limba română*. Bucureşti: Albatros.
Iliescu, Maria, Wald, Lucia (1981). *Lingvistica modernă în texte*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
Iordan, Iorgu (1975). *Stilistica limbii române*. Bucureşti: Editura Academiei.
Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir (1978). *Limba română contemporană*. Bucureşti : Editura Didactică şi Pedagogică.
Lengert, Joachim (2001). "Phraseologie" în Günter, Holtus, Michal, Metzeltin, Christian, Schmitt, (eds.) *Lexicon der Romanistichen Linguistick*. I. Tübingen: Niemeyer, pp. 847-853.
Makkai, A. (1972). *Idiom Structure in English*. The Hague: Mouton.
Nunberg, Geoffrey et. al. (1994). "Idioms" în Language. Journal of the Linguistic Society of America, 70 (3), pp. 491-538.
Puşcariu, Sextil (1940). *Limba română*. Vol. I. Bucureşti.
Weinreich, Ulrich (1980). "Problems in the Analysis of Idioms", în U. Weinrich, *On Semantics*, W. Labov and B.S. Weinrich (eds.). Philadelphia: University of Philadelphia Press, pp. 208-264.

Dicţionare

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela (2001). *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*. Bucureşti: Nemira.
Cowie, A., P. et al. (1975). *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English*, vol. I. Oxford: OUP.
Cowie, A., P. (1994). *Oxford Dictionary of English Idioms*. Oxford: OUP.
Cowie, A., P. et al. (1983). *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Phrase. Clause. Sentence Idioms*, vol. II. Oxford: OUP.
Longman Dictionary (2001). London: Longman
Meyer, G. A. (1975). *The Two-Word Verb. A Dictionary of the Verb – Preposition Phrases on American English*. Paris: Mouton.

RÉZUMÉ

PROBLÈMES DE TERMINOLOGIE DANS LA DÉFINITION DES UNITÉS PHRASÉOLOGIQUES EN ROUMAIN ET EN ANGLAIS. UNE PERSPECTIVE CONTRASTIVE

Cet article analyse les difficultés terminologiques du champ phraséologique. C' est un champ qui génère des controverses à cause de la complexité de son propre métalangage. Le terme phraséologie a deux sens: (1) une branche de la linguistique qui étudie les unités phraséologiques d' une langue et (2) l' inventaire des unités phraséologiques d' une certaine langue. L' article est centré sur la définition et la correspondance des termes dans les études roumaines et anglaises. L'absence d'un point de vue commun est évident. Les termes peuvent être confondus et les linguistes peuvent utiliser plus d' un terme pour désigner la même réalité linguistique.

MOTS-CLÉS : *phraséologie, unité phraséologique, idiome, expression idiomatique, continuum terminologique.*

BDD-A3137 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:27 UTC)